

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

3 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 3, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 3, ISSUE 1

TOSHKENT-2021

**КОНСТИТУЦИЈАВИЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ,
МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**

1. ЮЛДАШЕВ Джахонгир Хайитович ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФУҚАРОЛИГИНИ ТИКЛАШГА ДОИР МУНОСАБАТЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛУВЧИ МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИК НОРМАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	8
2. УМИДУЛЛАЕВ Қахрамон Усманович ИЖРО ЭТУВЧИ ДАВЛАТ ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ БАҲОЛАШДА ЖАМОАТЧИЛИК ИШТИРОҚИНИ ТАЪМИНЛАШ – ДАВР ТАЛАБИ	14
3. ХОЛМЎМИНОВ Жуманазар Тоштемирович СУВДАН ФОЙДАЛАНИШ ВА МУҲОФАЗА ҚИЛИШГА ОИД ҚОНУНЧИЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ	20
4. МИРУКТАМОВА Феруза Лутфуллаевна “ҚОНУНИЙ МАНФААТЛАР” ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ “СУБЪЕКТИВ ҲУҚУҚЛАР” БИЛАН НИСБАТИ	31

**ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ.
ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**

5. БОЛТАЕВ Мансуржон Сотиволдиевич ИХТИЁРИЙ ТИББИЙ СУҒУРТА ШАРТНОМАСИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	37
6. КАЛАНДАРОВА Маликаҳон Пирназаровна ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ ТИЗИМИДА СМАРТ-КОНТРАКТЛАРНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ДОКТРИНАЛ КОНЦЕПЦИЯСИ	45
7. БАБАЕВ Джахонгир Исмаилбекович ИНТЕРНЕТ ТАРМОҒИДА ТУЗИЛГАН ШАРТНОМАЛАР ОРҚАЛИ ИСТЕЪМОЛЧИГА ЕТКАЗИЛГАН ЗАРАРНИ ҚОПЛАШГА НИСБАТАН ҚЎЛЛАНИЛАДИГАН ҲУҚУҚНИ АНИҚЛАШ	51

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

8. ИШАНХОДЖАЕВ Саидахмад Акрамович ЎЗБЕКИСТОНДА МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИГА ОИД МЕХАНИЗМЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШГА ОИД АЙРИМ МАСАЛАЛАР	59
--	----

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

9. ИБРОҲИМОВА Зулхумор Солиҳ қизи ОИЛАГА ҚАРШИ АЙРИМ ЖИНОЯТЛАРНИНГ СУБЪЕКТИВ ТОМОНИ МОТИВИДАГИ “ПАСТ НИЯТ” ТУШУНЧАСИ	65
10. РАХИМХЎЖАЕВ Рустам Нишонхўжаевич ЎЗБЕКИСТОНДА ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ТАДБИРЛАРИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ РИВОЖЛАНИШИ	71
11. ХАСАНОВ Шавкатбек Хайбатуллаевич, РОМАДАНОВА Таисия Александровна ТРАСОЛОГИК-МЕХАНОСКОПИК ЭКСПЕРТИЗАЛАРНИНГ ЗАМОНАВИЙ МУАММОЛАРИ	77
10. АБДУҚОДИРОВА Шахноза Абдуқодир қизи СУД ЭКСПЕРТЛАРИНИНГ ХАТОЛАРИ ВА УЛАРНИ БАРАТАРАФ ҚИЛИШ ЙЎЛЛАРИ БЎЙИЧА АЙРИМ ФИКРЛАР	82

12. САИДОВА Лола Абдувахидовна МЕЖДУНАРОДНАЯ ПРАКТИКА ДОСТИЖЕНИЯ ГЕНДЕРНОГО РАВНОПРАВИА И НАЦИОНАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА УЗБЕКИСТАНА В ЕЕ ОБЕСПЕЧЕНИИ.....	88
13. РАСУЛОВ Журабек Абдусамиевич МЕҲНАТГА МАЖБУРЛАШ: “МАЖБУРИЙ МЕҲНАТ” ВА “ЗЎРАКИ МЕҲНАТ” ТУШУНЧАЛАРИНИНГ ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ СТАНДАРТЛАРДА ҚЎЛЛАНИЛИШИ	93
14. МАХАМАТОВ Махмуд Махаматаминович ИШ ВАҚТИ ВА ҲАҚ ТЎЛАНДИГАН ТАЪТИЛЛАРГА ОИД ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАРИНИНГ МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИККА ИМПЛЕМЕНТАЦИЯСИ.....	102
15.МИРХАМИДОВА Маҳиннора Нуруллаевна ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ФОРС КЎРФАЗИ МИНТАҚАСИДАГИ АРАБ ДАВЛАТЛАРИ БИЛАН ДИПЛОМАТИК МУНОСАБАТЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ	108

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

15. ЮНУСОВ Ҳайдарали Муратович ЮРИДИК ХИЗМАТ ВА КАСБИЙ ФАОЛИЯТ: МЕҲНАТ БОЗОРИДАГИ ИМКОНИЯТЛАР, ЮРИДИК ФАОЛИЯТ ЙЎНАЛИШЛАРИ ВА АДВОКАТЛИК ЛИЦЕНЗИЯСИ (АҚШ ТАЖРИБАСИ)	115
16. САЪДУЛЛАЕВ Алишер Зафар ўғли, ЗАЙНОБИДДИНОВА Фарангиз Бахтиёр қизи ЁШЛАРНИ ИШ БИЛАН ТАЪМИНЛАШНИНГ МУҲИМ ЖИҲАТЛАРИ: ХОРИЖИЙ АМАЛИЁТ ВА ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАР	121
15. ЮСУПОВ Жамшид Бахтиярович ЎЗБЕКИСТОНДА ЭЛЕКТРОН ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАРИГА ЎТИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ	131

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

УМИДУЛЛАЕВ Қаҳрамон Усманович
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси
Давлат ва ҳуқуқ институтининг катта илмий ходими,
Юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD)
E-mail: umidullaevkahramon@gmail.com

ИЖРО ЭТУВЧИ ҲОКИМИЯТ ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ БАҲОЛАШДА ЖАМОАТЧИЛИК ИШТИРОКИНИ ТАЪМИНЛАШ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): УМИДУЛЛАЕВ Қ.У. Ижро этувчи ҳоқимият органлари фаолиятини баҳолашда жамоатчилик иштирокини таъминлаш // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 3 (2021) Б.14-19

 3 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-3-2>

АННОТАЦИЯ

Мақолада асосий эътибор давлат бошқаруви органлари фаолиятини рейтинг баҳолаш жараёнларида жамоатчилик иштироки ва назоратининг аҳамияти, жамоатчилик назоратини ташкил этишнинг ҳуқуқий асослари ҳамда унинг шакл ва усуллари ёритиб беришга қаратилган. Шу билан бир қаторда мазкур соҳада амалга оширилаётган илмий тадқиқот ишлари айрим ривожланган давлатлар мисолида ўрганилган. Ўрганиш натижалари ва таҳлилларга асосланган ҳолда давлат бошқаруви органлари фаолияти устидан жамоатчилик назоратини ташкил этиш бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: Жамоатчилик назорати, Ҳаракатлар стратегияси, давлат бошқаруви органлари, ўзини-ўзи бошқариш органлари, сиёсий партиялар.

УМИДУЛЛАЕВ Қаҳрамон Усманович
Старший научный сотрудник Института государства и
права Академии наук Республики Узбекистан,
Доктор философии по юридическим наукам (PhD)
E-mail: umidullaevkahramon@gmail.com

ОБЕСПЕЧЕНИЕ УЧАСТИЯ ОБЩЕСТВЕННОСТИ В ОЦЕНКЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ИСПОЛНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ ВЛАСТИ

АННОТАЦИЯ

В статье основное внимание уделяется на освещение роли общественного участия и контроля в процессах рейтинговой оценки деятельности исполнительных органов государственного управления, правовых основ организации общественного контроля, его форм и методов. Вместе с тем, на примере развитых государств изучены научно-исследовательские работы проводимые в этой сфере. На основе результатов изучения и анализа разработаны предложения и рекомендации по организации общественного контроля за деятельностью органов государственного управления.

Ключевые слова: Общественный контроль, стратегия действий, органы государственного управления, органы самоуправления, политические партии.

UMIDULLAYEV Khahramon

Senior Researcher of the Institute of State and Law of the
Academy of Sciences of Uzbekistan, Doctor of Philosophy in Law (PhD)

E-mail: umidullaevkahramon@gmail.com

**ENSURING PUBLIC PARTICIPATION IN ACCESSING THE PERFORMANCE OF THE
EXECUTIVE BODIES OF STATE POWER****ANNOTATION**

The article focuses on the importance of public participation and control in the rating process of executive bodies, the legal framework for the organization of public control and its forms and methods. At the same time, research in this area has been studied on the example of some developed countries. Based on the results of the study and analysis, some proposals and recommendations for the organization of public control over the activities of public administration have been developed.

Keywords: Public control, action strategy, public administration, self-government, political parties.

Маълумки, 2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича ҳаракатлар стратегиясининг 23-бандида “Давлат бошқаруви органлари ва маҳаллий ҳокимият органлари фаолияти самарадорлиги ва натижадорлигини баҳолаш тизимини ишлаб чиқиш, аҳоли ўртасида социологик сўровлар ўтказиш, социологик сўровлар орқали аҳолининг вазирлик, идоралар ва маҳаллий ҳокимият органларининг фаолияти натижаларига, улар томонидан кўрсатилаётган давлат хизматларининг сифатига баҳо бериш тизимини жорий этиш, ишчи индикаторлар тизими ва социологик сўровлар орқали давлат бошқаруви органлари ва маҳаллий ҳокимият органлари фаолияти самарадорлиги ва натижадорлигини баҳолашни назарда тутуди” деб белгилаб қўйилган [1].

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 8 сентябрдаги “Маъмурий ислохотлар концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Фармонида барча даражадаги ижро этувчи ҳокимият органлари ва уларнинг раҳбарлари фаолиятини баҳолашнинг принципиал янги тизимини жорий қилиш белгиланган [2].

Юқоридагилар ижро этувчи ҳокимияти органлари ва уларнинг раҳбарлари фаолиятини баҳолаш давлат сиёсатининг асосий масқадларидан бири эканлигини англатади.

Кейинги йилларда юртимизда давлат ва жамият ўртасидаги ўзаро мулоқот самарадорлигини такомиллаштиришга қаратилган кенг кўламли ислохотлар олиб борилмоқда. Демократик ислохотлар жараёнида ижтимоий-сиёсий жараёнларда жамоатчиликнинг фаол иштирокини таъминлашга қаратилган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинмоқда, давлат бошқарувида кенг жамоатчилик иштирокини таъминлашнинг қонуний асослари такомиллаштирилмоқда. Зеро ҳуқуқий-демократик давлатнинг асосий талабларидан бири, давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларининг фаолиятида жамоатчилик учун очиқлик ва ошкоралик таъминланганлиги билан изоҳланади.

Шу ўринда Президент Ш.М.Мирзиёевнинг “Халқ давлат органларига эмас балки давлат органлари халқимизга хизмат қиладиган вақт келди. Бундан кейин жойлардаги раҳбарлар фаолиятига, биринчи навбатда, улар бошқараётган ҳудуддаги аҳолидан тушаётган мурожаатлар сони, уларнинг халқ ичида юриши, мавжуд муаммоларнинг амалий ечимига қараб баҳо берилади. Қисқа қилиб айтганда, раҳбарларга халқнинг ўзи баҳо беради”– деб, таъкидлаганини эслаш ўринлидир [3, Б.125].

Авалло таъкидлаш жоизки, Ўзбекистон Республикаси Конституциясида давлат бошқаруви органлари устидан жамоатчилик назоратининг ҳуқуқий асослари мустаҳкамлаб қўйилган. Хусусан, Конституциянинг 2-моддасида давлат халқ иродасини ифода этиб, унинг манфаатларига хизмат қилиши, давлат органлари ва мансабдор шахслар жамият ва фуқаролар олдида масъуллиги, 7-моддасида халқ давлат ҳокимиятининг бирдан-бир манбаи эканлиги, 30-моддасида Ўзбекистон Республикасининг барча давлат органлари, жамоат бирлашмалари ва мансабдор шахслари фуқароларга уларнинг ҳуқуқ ва манфаатларига дахлдор бўлган ҳужжатлар, қарорлар ва бошқа материаллар билан танишиб чиқиш имкониятини яратиб бериши лозимлиги, 32-моддасида эса

Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари жамият ва давлат ишларини бошқаришда бевосита ҳамда ўз вакиллари орқали иштирок этиш ҳуқуқига эгаллиги мустаҳкамлаб қўйилган [4].

Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 5 майдаги “Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари фаолиятининг очиқлиги тўғрисида”ги Қонуни [5] давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари фаолиятининг очиқлиги соҳасидаги муносабатларни тартибга солишга қаратилган. Ушбу Қонун билан давлат бошқаруви органлари фаолияти очиқлигини таъминлашнинг шакл ва услублари, давлат органлари ҳамда жамоатчилик ўртасида муносабатларнинг механизми белгилаб берилган.

2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида белгиланган давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари фаолиятининг очиқлигини таъминлаш, жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларига оид ахборотни тақдим қилишнинг замонавий шакллари жорий этиш вазифалари доирасида 2018 йил 12 апрелда “Жамоатчилик назорати тўғрисида”ги Қонун [6] қабул қилинди. Ушбу Қонунда Ўзбекистон Республикаси фуқаролари, фуқароларнинг ўз ўзини бошқариш органлари, нодавлат нотижорат ташкилотлари ва оммавий ахборот воситалари жамоатчилик назоратини амалга оширишлари белгиланди. Унга кўра:

- давлат органларига мурожаатлар ва сўровлар;
- давлат органларининг очиқ ҳайъат мажлисларида иштирок этиш;
- жамоатчилик муҳокамаси;
- жамоатчилик эшитиуви;
- жамоатчилик мониторинги;
- жамоатчилик экспертизаси;
- жамоатчилик фикрини ўрганиш;

- фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан давлат органлари мансабдор шахсларнинг ҳисоботлари ва ахборотини эшитиш жамоатчилик назоратининг шакллари қилиб белгиланган. Шунингдек, жамоатчилик назорати қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа шаклларда ҳам амалга оширилиши мумкин.

Ҳаракатлар стратегиясида “Давлат бошқаруви органлари ва маҳаллий ҳокимият органлари фаолиятининг самарадорлиги ва натижадорлигини баҳолаш” белгиланган. Унда ҳар чорак якуни бўйича давлат бошқаруви органлари ва маҳаллий ҳокимият органлари фаолиятининг самарадорлиги ва натижадорлигини баҳолаш, уларнинг фаолиятини баҳолашда аҳоли ўртасида социологик сўровлар ўтказиш тартибини жорий этиш назарда тутилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 8 августдаги “Худудларнинг жадал ижтимоий-иқтисодий ривожланишини таъминлашга доир устувор чора-тадбирлар тўғрисида”ги 3182-сонли Қарорида [7] давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органлари ишини ташкил этиш ва фаолиятини баҳолашнинг амалдаги тизими олдимишга қўйилган вазифаларни самарали ҳал қилишга имкон бермаётгани таъкидланиб, ижро этувчи ва вакиллик ҳокимияти марказий органларининг маҳаллий давлат ҳокимияти органлари билан ўзаро ҳамкорлигининг даражаси худудларда ечимини кутаётган муаммоларни ҳал қилиш бўйича уйғун фаолиятни таъминламаётгани, аксарият ҳолларда уларнинг фаолияти бир марталик хусусиятга эга, алоҳида топшириқларни бажаришдан иборат бўлиб қолгани, бунинг устига, жойларда йиғилиб қолган муаммоларни ҳал қилиш бўйича лозим даражада ташаббус кўрсатилмаётгани қайд этилган.

“Маъмурий ислохотлар концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Фармонида ижро этувчи ҳокимият органлари фаолиятининг етарли даражада очиқ ва шаффоф эмаслиги, жамоатчилик назоратининг кучсиз механизмлари ҳаддан ташқари бюрократия ва коррупциянинг турли кўринишларига олиб келаётгани, ижро этувчи ҳокимият органлари фаолиятининг шаффофлиги ва очиқлигини таъминлаш, жисмоний ва юридик шахсларга ахборот тақдим этишнинг замонавий шакллари жорий қилиш, жамият ва бизнес билан ўзаро ҳамкорлик қилишда ортиқча маъмурий сарф-харажатларга барҳам бериш белгиланган.

Мазкур Фармонда давлат бошқарувининг мутлақо янги, самарали ва сифатли фаолият юритувчи тизимини яратиш, давлат бошқаруви органлари ва маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органларининг уйғун фаолиятини ташкил этиш талаб қилинаётгани, ижро этувчи ҳокимият органлари фаолиятини баҳолаш механизмлари фақат ҳолатларни қайд этиш ва статистик маълумотларни жорий тўплашдан иборат бўлиб, бу кўпчилик ҳолларда жойлардаги ишларнинг ҳаққоний ҳолатини акс эттирмаётгани сабабли мақсадли индикаторларга эришишга асосланган, барча даражадаги ижро этувчи ҳокимият органлари ва уларнинг раҳбарлари фаолиятини баҳолашнинг принципиал янги тизимини жорий қилиш белгилаб қўйилган.

Юқоридагилар ижро ҳокимияти органлари фаолияти устидан таъсирчан жамоатчилик

назоратини таъминлаш борасида берилган вазифалари етарли даражада таъминланмаётганлигини ҳамда уларнинг фаолияти самарадорлигини баҳолаш ишлари талаб даражасида йўлга қўйилмаганлигини англатади.

Президентимиз 2020 йил 24 январдаги Мурожаатномасида бу борада алоҳида тўхталиб, “Мамлакатимизнинг ижтимоий-иқтисодий ҳаётига оид ва жамоатчиликда алоҳида қизиқиш уйғотадиган ўта муҳим масалаларга доир қарорларни қабул қилишда жамоатчилик билан маслаҳатлар, жамоатчилик эшитувларини ўтказиш мажбурийлигини аниқ белгилаш керак. Жамоатчилик маъқул деса – маъқул, номаъқул деса – номаъқул бўлади. Жамоатчилик назоратини янада кучайтириш, давлат ва жамият ўртасида ўзаро яқин ҳамкорлик ўрнатиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Жамоатчилик палатасини ташкил этишни таклиф қиламан” деб таъкидладилар [9]. Бу давлат бошқаруви органлари устидан таъсирчан жамолатчилик назоратини ўрнатишнинг самарали тизими эканлиги эътироф этилмоқда.

Маълумки, ҳозирда жаҳоннинг кўпгина давлатларида жамоатчилик билан ишлаш, давлат бошқарувида фуқароларнинг фикр-мулоҳазаларини инobatга олиш каби жамоатчилик назорати механизмининг турли кўринишларидан самарали фойдаланилмоқда. Ижро органлари раҳбарлари фаолиятига баҳо беришда аҳолининг фикри, раҳбарлар фаолиятдан қониқиш даражасини ўрганиш асосий мезонлардан ҳисобланади.

Ҳозирда давлат ҳокимияти органлари фаолияти анча кенгайган, уларнинг ваколатига кирадиган айрим масалаларни босқичма-босқич нодавлат ва вакиллик органларига ўтказиб бориш талаб қилинмоқда. Шу сабабли жойларда жамоатчилик назоратининг аҳамияти ортмоқда. Бунинг учун энг муҳим масалалардан бири, аввало, жамият ва жамоатчилик ташкилотлари давлат функцияларини бажара оладиган даражада тайёр бўлиши лозим [10, Б. 76].

Ижро органлари фаолияти самарадорлигини баҳолашда аҳолининг фикр-мулоҳазалари инobatга олиниши самарали воситалардан ҳисобланади. Бу фуқароларнинг жамият ва давлат бошқарувида фаол иштирок этишини таъминлаш, ижро этувчи ҳокимият органлари фаолияти устидан таъсирчан жамоатчилик назоратини ўрнатиш ҳамда демократик назорат функцияларини кучайтиришга хизмат қилади. Фуқаролар, оммавий ахборот воситалари, ўзини-ўзи бошқариш органлари, сиёсий партиялар белгиланган тартибда, қонун доирасида ижро органлари фаолияти устидан уларнинг қонунга риоя қилишларини, ўз мажбуриятларини лозим даражада бажаришларини кузатиб боришлари мумкин.

Профессор О.Т.Хусанов “...маҳаллий давлат ҳокимияти органларига масъулиятли вазифаларнинг юкланиши, уларни жойлардаги давлатнинг бу борадаги ҳамма функцияларини бажара олиш қобилиятига эга орган даражасига айлантириш давлатчилигимизнинг муҳим йўналишларидан бири” [11, Б. 80] деган фикрни илгари суради.

Олима Г.Исмаилова ўзининг “Ўзбекистонда маҳаллий давлат ҳокимияти ва ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятини либераллаштиришнинг давлат ҳуқуқий йўналишлари” номли ишида “Маҳаллий давлат ҳокимияти ва фуқаролар ўзини ўзи бошқариш институтининг давлат механизмида бири-иккинчисини тақозо қиладиган ва тўлдириб турадиган таркибий элемент сифатида муносабатда бўлиши ушбу икки органнинг ҳуқуқий асосларини мустахкамлайдиган нормалар ишлаб чиқилишига эҳтиёжни келтириб чиқаради” деб таъкилдади. Г.Исмаилова ўзининг ушбу ишида “Бироқ бу ҳамкорликни такомиллаштириш ўзига ҳос объектив ва субъектив қийинчиликлар асосида кечмоқда: қонун нормалари орасидаги ўзаро номувофиқлик, уларни мониторинг қилишда миллий тажрибамизнинг ижобий ва салбий жиҳатлари ўрганилмаганлиги, қонунчиликда мавжуд бўшлиқлар, ҳокимлар томонидан қонуности нормаларни шакллантиришда, аксарият ҳолларда, аҳоли фикри инobatга олинмаслиги, қолавеса, миллий фаннинг ривожланишида мавжуд оммавий бошқарувнинг кучли ва кучсиз томонларини чуқур таҳлил қилиш каби ҳолатларнинг такомиллашмагани мазкур муаммоларни келтириб чиқармоқда. Натижада, ҳаёт синовларига жавоб беролмайдиган ҳужжатлар тинимсиз равишда ўзгартирилмоқда, тўлдирилмоқда ёхуд синовдан ўтишга улгурмай, “изсиз” кетган нормалар бекор қилинмоқда” деб таъкидлайди [12, Б. 5-6].

Олима Г.С.Исмаилованинг юқоридаги фикр ва мулоҳазалари асосли бўлиб, ижро сифатини яхшилашда, ижро этувчи ҳокимият органлари фаолияти самарадорлигини таъминлашда ўзини ўзи бошқариш органларининг ўзига ҳос ўрни ва вазифалари мавжуд.

Ҳуқуқшунос олим Ш.Асадовнинг “Давлат сирлари ва бошқа тақиқланган ахборотлардан ташқари давлат ҳокимияти органлари ва уларнинг мансабдор шахсларининг фаолиятига оид ахборотлар очиклигини таъминламаслик, улардан фойдаланишни чеклайдиган ва монелик қиладиган хатти-ҳаракатлари учун юридик жавобгарликни белгилаб қўйиш мантиқан тўғри бўлади. Шунинг

учун, Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексга қўшимчалар киритиш мақсадга мувофиқ бўлади” [13, Б.149-151] деган фикрлари асослидир.

Ш.Асадовнинг фикрига қўшимча тариқсида айтиш мумкинки, ижро этувчи давлат органлари ва уларнинг раҳбарлари фаолияти самарадорлигини баҳолаш ҳамда натижаларини оммавий ахборот воситаларида эълон қилиб бориш уларнинг фаолиятига оид ахборотларнинг очиқлигини таъминлашга хизмат қилади.

Ҳозирда жаҳоннинг кўпгина давлатларида давлат бошқаруви органлари устидан жамоатчилик назоратини ташкил этишнинг қонуний асослари ишлаб чиқилмоқда, мавжудларини эса такомиллаштиришга қаратилган ишлар мунтазам олиб борилмоқда. Ушбу жараёнлар илмий жамоатчилик ва экспертлар томонидан ўрганилиб, тегишли хулосалар асосида таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилмоқда. Ижро органлари фаолияти устидан жамоатчилик назоратини ташкил этишнинг самарали усуллари таклиф этилмоқда.

Ривожланган давлатларда ижро этувчи ҳокимияти органлари фаолиятини баҳолашда жамоатчилик ўртасида ижтимоий сўровлар ўтказиш баҳолаш мезонларидан бири сифатида қабул қилинган. Бу ижро органлари устидан жамоатчилик назоратини таъминлашнинг самарали воситаларидан ҳисобланади. Шу соҳада имлий изланишлар олиб борган М.Г.Решетникова ва И.В.Быковларнинг фикрича, баҳолаш турлари ичида, жамоатчилик фикри – энг объектив баҳолашдир [14, Б.57].

М.Г.Решетникова ва И.В.Быковларнинг бу борадаги фикрлари тўғри бўлиб, айниқса ҳудудларда амалга ошириладиган ишлар юзасидан аҳолининг қониқиб даражасини аниқлашга жойларда аҳоли ўртасида ижтимоий сўровлар ўтказиш янада самарали бўлади.

Тадқиқотчи С.В.Фатеева ўзининг “Ижро ҳокимияти органлари фаолияти самарадорлигини баҳолашнинг концептуаль асослари” номли мақоласида ижро органлари фаолиятни баҳолашда қуйидагилар муҳимлигини таъкидлайди [15].

- ҳудудлар фаолиятининг яқунлари бўйича ҳисоботлар;
- Давлат статистика қўмитасининг расмий статистика маълумотлари;
- идоравий статистик маълумотлар;
- аҳолининг ижтимоий сўровномалари натижалари.

Юқорида тадқиқотчи С.В.Фатеева томонидан санаб ўтилган баҳолаш мезонлари ижро органлари фаолиятини баҳолаш учун энг кўп қўлланиладиган асосий мезонлар бўлиб, ушбу мезонлар барча даражадаги ижро органлари фаолиятини баҳолашда ишлатилиши лозим.

Шунингдек, ҳар бир ижро этувчи ҳокимият органлари фаолиятини баҳолаш бўйича алоҳида мезонлар мавжуд. С.В.Фатеева томонидан таклиф этилган мезонлар баҳолаш мезонларининг турли манбалардан олинишига ҳамда янада аниқ ва холис баҳо беришга асос бўлади.

Таниқли олим З.Тайлорнинг фикрича, самарадорликни баҳолашнинг турли кўринишлари мавжуд. Мисол учун, ходимлар хизматидан фойдаланувчиларнинг қониқишини аниқлаш давлат бошқарувида кенг қўлланиладиган амалиётдир. Миллий даражадаги давлат бошқаруви самарадорлигини давлат томонидан кўрсатиладиган хизматларнинг сифатини таҳлил қилиш натижасида ҳамда жамоатчиликдан олинган сўров натижасини қиёсий таҳлил қилиш орқали аниқлаш мумкин [16, Б. 23-28].

Юқорида тилга олинган олимларнинг илмий тадқиқот ишларидан ижро этувчи ҳокимияти органлари фаолиятини баҳолаш мезонларидан бири албатта аҳолидан ўтказилган сўров натижалари бўлиши лозимлиги тўғрисида яқдил фикрда эканлигини кўриш мумкин.

Ваҳоланки, давлат бошқаруви органлари фаолиятининг самарадорлиги аҳолининг талаблари ва эҳтиёжларининг қондириш даражасининг тўлиқлиги ва сифати билан белгиланади. Уларнинг фаолиятини баҳолаш ва жамоатчилик томонидан назорат қилиш тизимни доимий равишда ривожлантириш, режалаштирилган натижаларга эришиш учун ишлаб чиқилган, аммо самара бермаётган назорат механизмини қайтадан кўриб чиқиб, такомиллаштириб бориш, энг муҳими фаолиятни баҳолаш усуллари янада ривожлантириш, тизимли равишда мониторинг қилиш, маълумотларни тўплаш ва қайта ишлашнинг содда ва самарали механизмини йўлга қўйиш лозим.

Баҳолаш тизимидан кўзланган асосий мақсад фуқароларнинг қонуний манфаатлари, ҳуқуқ ва эркинликларини ҳамда мансабдор шахслар фаолиятида қонун устуворлигини таъминлаш, давлат ва жамият манфаатларини самарали ҳимоя қилишдан иборат. Тизимнинг асосий вазифаси эса ижро этувчи ҳокимият органлари фаолиятининг ҳақиқий ҳолатини аниқ кўрсатиб беришдан иборат.

Хулоса ўрнида таъкидлаш жоизки, ижро этувчи ҳокимият органлари фаолияти самарадорлигини

баҳолаш ривожланган давлатлар амалиётида жорий этилган ва кўплаб амалиётчилар ва олимлар томонидан самарали эканлиги эътироф этилган. Ўзбекистон Республикасида ижро этувчи ҳокимият органлари фаолияти самарадорлигини баҳолаш тизими давлат бошқарувини янада такомиллаштиришга қаратилган.

Баҳолаш тизими ижро этувчи ҳокимият органлари фаолияти шаффофлигини таъминлаш билан бирга, ушбу орган фаолиятини янада такомиллаштиришга, тартибга солиш имкониятини янада кенгайтиришга, самарадорлигини оширишга муҳими мамлакат тараққиётини таъминлашга хизмат қилади.

Мамлакат миқёсида ижро этувчи ҳокимият органлари, уларнинг раҳбарлари ва ходимлари фаолиятини яхлит баҳолаш янада самарали бўлиб, баҳолаш натижаларига асосланган ҳолда асосий стратегик мақсад ва вазифаларни белгилаб олиш мумкин бўлади.

Ижро этувчи ҳокимият органлари фаолиятини баҳолаш мавжуд камчиликларни кўрсатиб бериши билан бирга, истиқболли режалаштириш ва бошқарувни такомиллаштиришга хизмат қилади.

Баҳолаш тизими ижро этувчи ҳокимият органлари фаолиятини замон талабларига мос равишда ривожлантиришга, улар фаолиятининг кенг жамоатчилик учун очиклиги ва шаффофлигини таъминлашга, муҳими мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий юксалишига асос бўлади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Рақамли Ўзбекистон - 2030” стратегиясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чора тадбирлари тўғрисидаги ПФ-6079 сонли Фармони. 05.10.2020 // URL: <https://lex.uz/docs/5030957>.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Маъмурий ислохотлар концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Фармони. ПФ-5785-сон. 09.08.2017 // URL: <https://lex.uz/docs/3331174>.

3. Мирзиёев Ш.М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. – Т.: Ўзбекистон, 2017. – Б. 152.

4. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. 08.12.1992 // URL: <https://constitution.uz/uz/ clause/index>

5. Ўзбекистон Республикасининг “Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари фаолиятининг очиклиги тўғрисида”ги Қонуни. ЎРҚ-369-сон 05.05.2014 // URL: <https://lex.uz/docs/2381133>

6. Ўзбекистон Республикасининг “Жамоатчилик назорати тўғрисида”ги Қонуни. ЎРҚ-474-сон 12.04.2018 // URL: <https://lex.uz/docs/3679092>

7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 8 августдаги “Худудларнинг жадал ижтимоий-иқтисодий ривожланишини таъминлашга доир устувор чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори. ПҚ-3182-сон. 08.08.2017 // URL: <https://lex.uz/docs/3302438>

9. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг Олий Мажлисга мурожаатномаси. 25.01.2020. URL: <http://uza.uz/posts/3329>

10. Отажонов А.А. Ички ишлар органлари фаолияти устидан жамоатчилик назоратини амалга оширишнинг объекти ва субъектлари // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 1 (2020). – Б. 65–78. // URL: <https://yuristjournal.uz/index.php/lawyer-herald/article/view/38>

11. Хусанов О.Т. Ўзбекистон Республикаси давлат органлари, Ўқув қўлланмаси. – Т.: “Шарк”, 1996. – Б. 80.

12. Исмаилова Г.С. Ўзбекистонда маҳаллий давлат ҳокимияти ва ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятини либераллаштиришнинг давлат ҳуқуқий йўналишлари. – Т.: Академија, 2014. – Б. 5-6.

13. Асадов Ш. Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари. Ўқув қўлланма. Т.: ТДЮИ, 2012. – Б. 149-151.

14. Решетников М.Г., Быков И.В. Отраслевой и функциональный подходы к государственному управлению. – Пермь, 2007.

15. Фатеева С.В. Концептуальные основы оценки эффективности деятельности органов исполнительной власти // Управление экономическими системами: электронный научный журнал. 2014. № 9. // URL: <http://uecs.ru/finans-i-kredit/item/3052-2014-09-25-09-20-13> (дата обращения: 25.11.2015);

16. Taylor. Z Good Governance at the Local Level: Meaning and Measurement. – Toronto, 2016. Pp.23-28.